

ABSTRACT

In the home of Others – Exploring new Sites and Methods when investigating the Doings of Gender, Class and Ethnicity

What role does the experience of being in and observing other people's home play in forming one's gender and class identities and family aspirations? And how can it be explored? Through the traditions of socialization theory the everyday/-night experiences of family life are objectified into an institution (the family) with abstracted relations (mother-father-child) and functions ("primary socialization"). This is a view directly related to ruling relations through which the family is institutionalized, by rules and regulations, and made accountable as such. Hereby the question of experiences of other sites (and localities!) and other relations when forming one's gender and family aspirations are not raised. In this article it is argued that when using an alternative approach (the method of inquiry proposed by Dorothy E. Smith) and alternative methods (memory work) the door to other homes is opened. Using experience stories a picture is drawn where new sites and relations are made visible as crucial contexts where gender and family life is explored and learned. By illuminating the "work knowledge" of family life another way of mapping is presented, a way that extends and transforms the traditions within family research.

Keywords

Key words: Memory stories, the perspective of the child, learning gender, class and ethnicity, an explorative approach.

Karin Widerberg, Prof. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitet i Oslo, Postboks 1096 Blindern, 0317 Oslo, Norge. karin.widerberg@sosiologi.uio.no

Karin Widerberg

I andras hem

Om minnesarbete som förnyelse av familjesociologi

Vilken betydelse har andras hem för hur vi utformar våra liv, våra köns-, och klassidentiteter, hem och familjeliv? Och hur kan det utforskas?

I traditionell socialisationsteori¹ objektiveras familjelivets vardagsfarenheter till att bli en institution (familjen) som bärs upp av abstrakta relationer (mor-far-barn) och funktioner (primär socialisation). Det är ett perspektiv som direkt motsvarar den institutionalisering av familjen – genom lagstiftning och materialiserade ordningar – som styrningsrelationer och styrningsapparater² producerat. Med en dylik utgångspunkt osynliggöres betydelsen av eventuellt andra viktiga ”rum” där barn och ungdomar lär sig hur kön, familj och klass ”görs”. I denna artikel vill jag försöka visa att med en alternativ ansats (Dorothy E. Smith) och alternativa metoder (minnesarbete) kan dörren till andras hem öppnas och betydelsen av detta ”rum” utforskas. De minneshistorier som presenteras här är tänkta att illustrera hur betydelsefulla socialisations- rum och -relationer kan ”upptäckas” och utforskas. Tillsammans ger de en bild av hur viktiga andras hem kan vara – inte minst i relation till det egna hemmet – när man som ung söker efter modeller för kön och familjeliv. Artikeln är sålunda ett argument för en alternativ kartläggning av familjeliv som både utvidgar och omformar de familjesociologiska traditionerna.

Metod

En grundläggande princip i den ”utforskningsmetod” (min översättning av ”Method of Inquiry”) som Dorothy E. Smith³ förordar och utvecklat är att vi *inte* ska starta med begrepp eller textmedierade diskurser. Vi ska istället närma oss subjekten (våra kunskapsinformeranter) som situerade – i relation till andra – i sitt livs fakticiteter. Genom att fokusera på sociala relationer kan vi se och förstå hur det som subjektet gör

1 Socialisation är ett begrepp som kan sägas utformat i ett styrningsperspektiv; det är vad man ser och är upptagen av i ett ovanifrån perspektiv rörande individens inlemning i sociala/samhälleliga kontexter. Det är sålunda inte ett begrepp jag önskar använda då jag i det följande försöker ta utgångspunkt i barnets position. Därför försöker jag undvika det i framställningen även om omskrivningarna till läring och göring blir något tungvinta.

2 För en redogörelse för styrningsrelationer som begrepp och perspektiv, se bla Smith 2005, speciellt s. 13-20

3 Smith 1992, p. 91-94, Smith 1999, p. 5-8

och upplever kan knytas till handlingssekvenser som koordinerar en mängd andra liknande positioner. En utforskning av hur familj ”görs” innebär följaktligen att den empiriska utgångspunkten måste positioneras. Det subjekt (den kunskapsinformant) vars erfarenheter ska utgöra utgångspunkten för kartläggningen av familjeterrängen, måste sålunda utpekas. Och de relationer som dennes familj utgör kan inte bestämmas eller definieras på förhand utan kan först fastställas som ett resultat av själva utforskningen. Med en dylik ansats vidgas fältet och den doxiska förståelsen av familjen utfordras och transformeras. Det är just detta som är syftet med denna artikel. Genom att illustrera det angreppssätt jag här förordar, vill jag dessutom visa att det synliggör strukturella variationer och skillnader som ofta osynliggörs genom de mer traditionella tillnäringarna.

För cirka tjugo år sedan uppträckte jag både Dorothy E. Smiths och Frigga Haugs arbeten. Det förändrade både min blick och mitt synfält. Det fick mig att utforska och använda en kombination av dessa båda perspektiv i min egen forskning. Kort uttryckt skulle man kunna säga att minnesarbetsmetoden (Haug 1987) inspirerade mig att utveckla nya och annorlunda metoder och tekniker som jag kunde använda då jag skulle undersöka subjektets (kunskapsinformantens) ”praxiskunskap” (”work knowledge”, min översättning av Smiths begrepp, se Smith 2005, s. 151–155) på ”problemfälter” ifråga (”problematic”; Smith 2005, s. 38–34). I flera olika forskningsprojekt (om sexuell trakassering, kunskapens kön och trötthetens socialitet) har jag försökt kombinera och utveckla ansatserna för att få fram ny kunskap⁴. Detta har också föranlett mig att skriva mer meta-teoretiska arbeten, böcker och artiklar⁵, där min egen ansats diskuteras mer utförligt.

När jag hade gjort minnesarbete för boken ”Kunskapens kön” (Widerberg 1995) hade jag förutom en historia om min egen familj också skrivit historier om mina väninors familjehem. Medan jag skrev dessa historier slogs jag av hur ”allt kom tillbaks”, även ting jag trodde jag glömt eller inte visste att jag kom ihåg. Genom att använda ett antal tekniker⁶ kunde jag komma ihåg inredningsdetaljer, ja till och med dofter. Jag föreställde mig att jag stod framför ytterdörren, knackade på eller ringde på dörrklockan, redo att bli insläppt. Den bild som sedan producerades är naturligtvis en rekonstruktion⁷ men de tekniker jag hade använt fick mig inte bara att få fram fler detaljer, de blev också mer konkreta och underlättade sålunda – åtminstone för mig – en validering av de känslor jag mindes. Eller kanske riktigare uttryckt: känslorna som minnena återkallar söker en förklaring i detaljerna, lika mycket som detaljerna får en att minnas känslorna knutna härtill.

4 Se t.ex. i följande böcker; Brantsæter & Widerberg 1992, Widerberg 1995 and Lilleaas & Widerberg 2001

5 Widerberg 1995, 1998, 1999, 2001a, 2001b, 2002, 2003, 2008. Mitt angreppssätt har också debatterats och analyserats av andra, se t.ex. Hopland Engebretsen 1999

6 Presenteras i Widerberg 1995 men diskuteras också i senare arbeten, t.ex. Widerberg 2002, 2003 och 2008

7 Detta tema diskuteras i de arbeten som det referas till i föregående not.

I dessa minneshistorier letade jag efter ”det sociala” som i projektet ”Kunskapens kön” handlade om hur kön, sexualitet och kunskap görs intersektionellt. Jag sökte med andra ord efter kunskaper om sociala relationer som kopplade ihop mikro och makro. Och eftersom jag önskade rita en karta över kunskapens kön, så var det den typ av ”sanning” – en sann (fruktbar, i bemärkelsen orienteringsbar) teckning från just den positionen – jag eftersträvade.

Från familj till hem

Ovanstående historier väckte mitt intresse för alla andra hem jag färdats i och som betytt mycket för mig. Det stod omedelbart klart för mig att ett fokus på hem istället för familj innebar en annan blick och kunskap.

För det första så är det i barnets perspektiv⁸ en person (eller flera) man besöker och där besökets innehåll bestäms av kontexten – både det sociala och relationella men också det materiella rummet – för besöket. Det är inte familjen man kommer för att besöka, även om man ofta får den på köpet. I den ”uforskningsmetod” som förordas av Dorothy E. Smith är det också givet att om man tar utgångspunkt i barnet som subjekt eller kunskapsinformant så är det hemmet vi (bland annat) förs in i. Att ta utgångspunkt i familjen vore att starta med någon annans utgångspunkt, en annans blick, en blick som också motsvarar den som hör ihop med ett styrningsperspektiv.

För det andra så upplevde jag att fokuset på hemmet öppnade för en blick för det materiella som skärpte minnet till att fånga detaljer, vilka i sin tur ytterligare stimulerade minnesarbetet. Som jag tidigare påpekat så kan detaljerna locka fram emotioner, likväl som emotioner kan få oss att se och minnas detaljer. Detta är något som är välkänt inom såväl skönlitterär verksamhet som i andra akademiska discipliner (etnologi, socialantropologi, med flera). Inom sociologin har det däremot varit tradition att fokusera mer på de sociala relationerna än på de materiella kontexterna. Önskan att kunna generalisera till roller (till exempel könsroll), institutioner (till exempel familj) och så vidare, det vill säga just det begreppsfokus som kritiseras av Dorothy E. Smith, har fått sociologer att abstrahera istället för att konkretisera. Att förankra roller och institutioner i en materiell kontext och att utforska just denna – rummet, platsen – för att få en fylligare, mer nyanserad, varierad och delvis annorlunda bild av exempelvis just familjen, är det idag även andra sociologer⁹ som förordar. På sikt kommer en dylik ansats troligtvis att ge upphov till en ny förståelse av hur kön, klass och etnicitet görs intersektionellt.

Dessa resonemang är dock en intellektuell efterkonstruktion. Vid tidpunkten för

8 Att lyfta fram och fokusera på barnets perspektiv är naturligtvis inget nytt. Men även om forskare som Barrie Thorne (1987, 1993), Jean Briggs (1992), Gary Fine & K.L. Sandstrom (1988), Barry Mayall (1994), för att nu bara nämna några stycken, både har diskuterat och empirisk belyst dess fruktbarhet, så förstås socialisation fortfarande primärt som något som görs med barn och inte något som barnen gör själva.

9 Hemmens betydelse, både i form av dess objekt och deras betydelse men också som säte för utveckling av nära och personliga relationer, har betonats också av Miller 1998, 2001, Chapman&Hockney 1999, Hecht 2001, Morgan 1999 och Silva 1999

skrivandet av historier ”upplevde” jag bara att hemmet som perspektiv ”fungerade” – det fick mig att minnas, det var roligt att skriva och jag tyckte att jag lärde mig en massa.

Ett par år efter att jag kommit ut med boken ”Kunskapens kön” (Widerberg 1995) började jag sålunda skriva ner historier även om andra viktiga hem. Till en början var min enda ambition att jag ville förmedla dem till mina egna barn så att de skulle få veta inte bara mer om mig men också om de dramatiska ändringar som skett mellan våra båda generationer. Senare försökte jag involvera både min dotter och min mor och få dem att skriva sina egna historier om ”viktiga hem”, för att få material till en liten skrift om viktiga hem för tre generationer av kvinnor. Trots att min dotter tände på idén kom hon aldrig igång med själva skrivandet. Hon var alldeles för upptagen av att leva livet här och nu för att ha ro och genuint intresse av att sätta sig och minnas. Min mor, å andra sidan, som hade både oceaner av tid och stort intresse var mer än villig att delta. Det var i själva verket ett tema hon inget hellre önskade än att få tala om och som hon inte särskilt framgångsrikt försökt ”pracka” på oss barn vid upprepade tillfällen genom åren. På grund av hög ålder och värkande händer som gjorde det svårt att ens hålla i en penna, hade hon svårt att skriva varför jag intervjuade henne istället. Vi tog oss an ett hem och en familj åt gången och via frågor försökte jag få henne att vara så detaljerad som möjligt. Återigen slogs jag av hur detaljerat man kan minnas – när det är emotionellt laddat. Även min mor kunde i detalj minnas hur det såg ut i hemmet i fråga, var de satt, vad de åt, hur det luktade, och så vidare – och detta angående ett hem det var 80 år sedan hon besökt. Och även hon hade upplevt och sett ”detaljernas kön och klass”, särskilt när det handlade om att göra rätt eller fel och i upplevelser av förnedring, egen såväl som andras.

När jag hade avslutat intervjuerna med min mor bad jag henne läsa även mina historier och få hennes kommentarer på de upplevelser hon själv hade med dessa hem. Hennes kommentarer på mina historier och hennes tilläggsupplysningar, förklaringar och förståelser gav upphov till ett nytt material. Men än viktigare var att de synliggjorde en bestämd social relation som avgörande när – och hur – en individ värderar de andras hem.

Klassificering av hem – en fråga om positionering

De hem jag besökte som barn och ungdom och som jag skrivit historier om är väldigt olika. Å ena sidan kan de sägas falla in under de traditionella kategorierna såsom grannar, släkt och vänner, å andra sidan säger en dylik indelning ytterst lite om den betydelse hemmet i fråga faktiskt hade för mig. Utifrån materialet har jag funnit andra dimensioner långt mer fruktbara då jag har försökt differentiera mina relationer till de olika hemmen. Jag har sålunda inte tagit utgångspunkt i förutbestämda kategorier och definitioner för att analysera mitt material utan tvärtom låtit materialet utgöra en utgångspunkt för kategori- och begreppsbildning.

Den första typen av hem är de jag besökte tillsammans med min mor. Min mor som blev änka med fem barn, endast 40 år gammal, sökte sällskap hos andra, hos släkt och vänner. Min syster som var fem år när min far dog och jag som då var nio år, fick

hänga med. Vi gick eller cyklade till grannar, släktingar och mors vänninor minst ett par gånger i veckan. Mina minnen från de hem vi då besökte är färgade av min mors humor; när hon var nöjd och glad och kopplade av så gillade jag också att vara där. Hemmet i fråga blev då trivsamt.

Den andra typen är de hem som jag sändes till på skolloven, för att både mor och jag skulle få ”komma ifrån”. Två av hennes systrar och ett par av hennes bästa vänninor – särskilt en kvinna – öppnade sina hem för mig, år efter år. Oftast var jag det enda barnet där – om jag inte hade med mig min lillasyster – och stannade kortare eller längre perioder från det jag var tio år till jag blev 15-16.

Mina vänninors hem, som min mor och mina syskon inte besökt eller visste lite om, utgör den tredje kategorin. Ett par av dessa hem ”snackades” det dock om i min familj. Denna sistnämnda situation och relation, som jag kommer att både illustrera och diskutera nedan, framstår som betydelsefull, kanske till och med avgörande för hur jag upplevde och tolkade hemmet som sådant.

Dessa tre kategorier uttrycker alla olika relationer som man bär med sig när man träder in i hemmen. Men mina historier kan naturligtvis delas in även efter andra kategorier, så som hem man känner sig välkommen i, hem som upplevs som märkliga, främmande, spännande eller mysiga. Dyliga dimensioner går på tvärs av ovanstående indelning och i mina historier är de ofta – men inte alltid – kopplade till könsrelationer. Hur dessa emotionella upplevelser (till exempel att ett hem upplevs som mysigt eller märkligt) kopplas till köns- och klassrelationer hänger i sin tur ihop med det sammanhang som min familj och dess klass- och könsrelationer utgör. Därför ett par ord om just detta.

Vi tillhörde medelklassen, min far hade varit försäljare av elektriska installationer till företag och reste runt och besökte kunder i veckan medan min mor var hemma och tog sig av hus och barn. Vårt hus låg på en gata med liknande hus, bebott av ”såna som oss” – med undantag av ett par arbetarklassfamiljer – i ett villaområde i utkanten av en medelstor stad. På 1950-talet då jag växte upp var familjerna stora, åtminstone medelklassfamiljerna. Det var barn överallt, i husen och på gatan, vilket gjorde det hela rätt livligt. När jag steg in i hemmen var min blick präglad av detta men också av det faktum att jag var ”farslös”, vilket var ovanligt i en tid då de flesta medelklassfamiljer var intakta och sålunda något som gav min blick ett bestämt fokus. Helt medvetet iakttog och reflekterade jag över hur ”normala” familjer gjorde familjeliv.

Min älskade bror – efter min fars död satt att vara familjens överhuvud – förordade en traditionell könsarbetsdelning vilken jag fann ytterst orättfärdig och ständigt opponerade mot. Jag tror inte att jag hade funnit den lika provocerande om det varit min far, eller min mor, som hade infört den. Men just det faktum att det var mina bröder – min näst äldste bror tog rollen som familjens överhuvud så fort han fick en chans – som skulle ha den slutgiltiga makten över oss, stred mot min rättfärdighetskänsla. Och rättfärdighet och rättvisa utgör själva kärnan i barns moraliska horisont, kanske speciellt i stora familjer där man måste slåss för sina rättigheter (till mat, omsorg, utrymme, mm). Rättvisa, självständighet och värdighet var sålunda dimensioner kopplade till sociala relationer jag var speciellt lyhörd för, något jag där och då upplevde

som något könat men som den feministiska diskursen först långt senare gav mig redskapen att sätta ord på.

Förutom klass, kön och en särskild familjekonstellation så är generation – i dubbel bemärkelse – en del av ens positionalisering. Som nämnts ovan växte jag upp på 1950-talet (född 1949) och var tonåring på 1960-talet. Detta är den historiska kontexten för mina historier, det är med andra ord generations specifika historier. Barns positionering är sålunda också alltid generations- (och klass-, kön- och etniskt) specifik. Hur man ser på barn och hur man behandlar dem varierar följaktligen med de vuxnas generation, klass, kön och etnicitet, i hemmet i fråga.

Barn går ut och in i hem till grannar, vänner och släktingar. Där möter de vuxna som positionerar dem som barn och inte som andra vuxna. Som barn kan de då uppleva att de ignoreras, betraktas som ett irritationsmoment eller som en glädjekälla. Makten att definiera situationen ifråga ligger hos de vuxna och ett barn som är på besök är prisgiven deras förhållningssätt. För att inte trampa fel och inte bli utslängd måste ett barn sålunda snabbt finna ut vilka regler som gäller i huset ifråga, de så kallade ”husreglerna”.

Detta underifrånperspektiv positionerar barn till att få andra upplevelser och erfarenheter av hem än det vuxna har. Att vara barn i min generation och kontext tycktes innebära att man ignoreras och segregerades (endast vissa rum, områden och tidsperioder var öppna för oss barn). Konversationer med vuxna var kortvariga och ofta formella och något genuint intresse för ”andras” barn varken förelåg eller låtsades. Och när det var dags för middag, blev man inte inbjuden utan fick gå hem eller vänta i ett annat rum. Det fanns naturligtvis andra hem där både relationerna och husreglerna var annorlunda, men de utgjorde då undantag från hur det var för övrigt i de arbetar- och medelklasshem jag besökte. Detta tror jag är just ett exempel på den generationsspecifika positioneringen av barn. Genom att vi inte tilldelades en deltagarroll i andras familjer, fick barn av min generation istället ro att utveckla observatörsrollen. Och för en observatör som inte ”räknades” – man var så oviktig att man nästan var som luft för de vuxna – kunde hemmen trots alla restriktioner sålunda ofta öppna sig på vid gavel.

Historier – en fråga om metod och tekniker¹⁰

Nedanstående historier och analyser är bara ett axplock av alla de som handlar om kön och klass. I själva verket så handlar alla hemhistorierna – totalt 20 stycken – också om kön och klass även om det explicita temat för den enskilda historian kan ha varit ett annat. Här har jag valt att presentera¹¹ ett par av de historier som jag idag menar

10 Begränsat utrymme omöjliggör här en mer fullständig metodologisk presentation. För en diskussion av hur jag använt och utvecklat olika tekniker baserade på metoden med minnesarbete, se t.ex. Widerberg 1995, 1998, 1999, 2001a, 2001b, 2002, 2003, 2008

11 Ett par av historierna är en något omarbetad version av historier presenterade i boken ”Kunskapens kön”(Widerberg 1995)

är särskilt fruktbara att tolka i termer av klass och kön. Det är minnesbilder som är påfallande levande, som återkallar lukten i hallen, mönstret på mattan och hur deras röster lät.

Minnen är alltid bearbetade tolkningar av upplevelser och minnesarbete sålunda ett rekonstruktionsarbete. Det är vad det kan få oss att se som avgör dess fruktbarhet, inte dess sanningshalt i någon objektiv bemärkelse. Det är alltså en metod som syftar att synliggöra och utforska och inte att verifiera eller bekräfta. Läsaren får nu själv avgöra om det är så mina historier nedan faktiskt fungerar

Historierna som nu följer är både av typen ögonblicksbilder (två stycken) och uppsumerande berättelser av en längre tidsperiod (tre stycken). Olika former för berättarjaget har också använts (tredje person i den förstnämnda kategorin och första person i den sistnämnda). Genom att skriva minneshistorier i tredje person etablerar man ett slags observatörs-relation till sig själv, vilket stimulerar till mer detaljerade beskrivningar. Läsaren kan själv roa sig med att byta kön på berättarjaget, dennes vän eller flera andra personer i texten och se hur olika könskonstellationer kan synliggöra hur kön görs eller *inte* låter sig göras.

Med min familjs blick

Iréne bor mittemot. Det är ett två-familjshus, fastän det inte är större än vårt. De bor i första våningen, har två rum, hall, kök och toalett. Bad har de i källaren, där Folke – Irénes far – också har en verkstad. Folke är jobbare. Han har en motorcykel som han kör till jobbet med, tidigt på morgonen. Fru Löfberg är hemmafru och Iréne är deras enda barn och ögonsten. Iréne är två år äldre än jag och vill helst vara med min äldre syster men får ofta hålla till godo med mitt sällskap. Hon är rödblond med lite bulsig utseende. Så vacker som min stora syster varken är eller kommer hon att bli. Fru Löfberg envisas dock med att inför mor skryta om hur söt och duktig Iréne är, som om hon och mor konkurrerade om och via döttrarna. Det är lördag och jag ska över och byta filmstjärnor med Iréne...

Grinden är och ska vara stängd. Gruset på gången är krattat och Karin försöker gå så lätt som möjligt för att inte lämna spår efter sig. Gardinen i fönstret rör sig. Det är fru Löfberg som hört ljudet från grinden, hon tycks alltid stå bak gardinen. Själv går Karin bak huset och öppnar ytterdörren. Det finns en ytterdörr på framsidan också men den har hon aldrig sett öppnad. Det är kallt i trappuppgången. Stentrapporna är nötta och hon tar två år gången. Iréne öppnar innan hon hinner knacka. ”Vi måste vara stilla, far sover”. Köket badar i ett skarpt neonljus. Allt är vitt och rent och det luktar simhall. Ingenting står framme, bara brödburken och en brödmaskin som vi absolut inte får röra. Diskbänken är av marmor med en ho och i en hörna står gasspisen. Ett litet bord med tre stolar står vid ena långväggen där en dörr leder in till hallen där Iréne sover i en säng som man faller ner från väggen. Ett draperi skiljer hallen från vardagsrummet där Folke ligger och sover på duschatellen under vilken det finns en utdragssäng för fru Löfberg. Vardagsrummet, som alltså också är föräldrarnas sovrum, är möblerat

med tunga möbler. Tre stora fåtöljer, ett runt bord och ett stort tungt skrivbord i ena hörnet. Drapperier döljer dörren in till finrummet som är en matsal som bara används vid födelsedagar.

Fru Löfberg gör varm choklad till dem och skär upp smörgåsar med brödmaskinen. Karin kan inte slita ögonen från maskinen. Det stora tandade hjulet som äter sig in i brödet. Och de perfekta skivorna. Hon äter den ena efter den andra, limpa med smör och socker på, tills hon är proppmätt. De tackar för maten och går in i hallen. På toaletten har de en brun "låtsasbajs" och de blir bägge fulla i fnis när Karin tar den och lägger den på golvet i hallen. De hör Folke vända sig på andra sidan drapperiet och blir ännu fnissigare. De går in på toaletten för att fnissa ut men så fort de kommer ut i hallen igen, så är fnisset där igen. De klarar inte att hålla igen och de hör Folke muttra ilsket. Fru Löfberg kommer in och försöker hysja på dem. Men hon är inte arg utan går in till Folke och pratar lågt med honom. Så drar hon undan drapperiet och de får komma in i vardagsrummet. Det luktar unket, fis och instängt. Folke är rödmosig i ansiktet men ser glad ut, där han ligger stor och fet i byxor, skjorta och hängslen och med tidningen brevid sig. "Vill ni se Stockholmstavlan?", frågar han och menar gumpen. "Nej men Folke då", säger fru Löfberg och skrattar lite generat. "Inte bry dig om honom du, Karin ...han bara skojar". Folke är bara snäll, åtminstone mot Iréne. Men han tjatar alltid om den där stockholmstavlan och Karin förstår inte vad det är som är så roligt med det. Och nere i verkstaden har han en kalender med pin-up tjejer. Där tycker hon att det är lite obehagligt när han talar om stockholmstavlan. Det är bäst när fru Löfberg är med och det är hon ju nästan alltid.

Det är inte så mycket att göra hos Iréne. Hon har så få saker och man har ingenstans att vara utan att Folke eller fru Löfberg lägger sig i. Så när de fnissat klart, så går Karin hem. Iréne ville ändå inte byta några filmstjärnor med henne.

Här har jag helt tydligt haft andras upplevelser av detta hem med mig. Inte bara mors och hennes beskrivningar av hur "fin" fru Löfberg ansträngde sig för att vara, i sätet hon gick, klädde sig och talade, något som vi alla skrattade åt i smyg, utan också min stora systems nedlåtande värdering av Irénes person. Hur rent och skötsamt det än var i deras hem och trädgård så var de fel. Fel klass helt enkelt och deras situation och beteende framstod och framställdes som löjligt. De var "den löjligen familjen" (namnet på ett kortspel som fanns när jag var liten), som trodde att de kunde bli en av oss, genom att bo på samma gata. Men vi avslöjade dem hela tiden, obönhörligt. Naturligtvis var vi väluppfostrade och vänliga, mor var kanske rentav extra vänlig och glad – folklig – särskilt mot Folke. Jag lärde mig också att ha roligt åt dem och berättelser om mina besök där, särskilt om när Irénes faster Nancy var på besök, röntte stor uppskattning hemma. Nancy bodde några kvarter bort, ensam, året runt i en sommarstuga på en stor tomt med mängder av blommor, växter och träd. Hon var gammal, liten och senig och liknade en häxa, tyckte jag. Jag var lite rädd för henne när vi gick dit på besök. Hemma hos Iréne var hon bara spännande där hon satt och rökte cigaretter i vardagsrummet. Att hon en gång tände tändstickor som hon släckte med sina fisar, är en historia som jag gärna berättade. Samtidigt kände jag då jag skrattade med

att det kom något emellan mig och Iréne och hennes hem. Något som växte med åren och som gjorde att besöken där upphörde före tonåren.

Nedanföör trappan

Iréne var inte den enda arbetarklasstjejen i gatan. Siv som jag också umgicks en del med och som var jämgammal med Iréne och egentligen hennes vän, tillhörde även hon fel klass. Sivs hus var också gjort till ett två-familjshus. Siv bodde i ovanvåningen med sin storebror och sina föräldrar. Faren cyklade till jobbet med bagen på styret, tidigt på morgonen. Bägge föräldrarna var sura och hälsade knappt då man mötte dem på gatan. Siv var lång och smal och gav ett hungrigt intryck. Vi var "alltid" hemma hos oss och jag upplevde att hon utnyttjade mig och vårt hem. Så fort något annat dök upp, övergav hon mig och bröt löften utan att blinka. Inte en enda gång var jag "uppe" hos henne. Men jag var ofta och hämtade henne...

Karin går in genom ytterdörren som är på framsidan av huset. Där är det två dörrar och hon trycker på ringklockan till den vänstra. Det luktar nymålat. Hon väntar inte på svar utan öppnar dörren och tittar uppför den branta trappan. Det hörs inget. "Är Siv hemma?" ropar hon. Hon hör en dörr öppnas och ser Sivs huvud ovanför trappracket. "Jag ska bara äta klart, vänta här så länge". Sivs huvud försvinner och hon hör en dörr stängas. Hon sätter sig på trappan. Det är en lång trappa, hon har räknat stegen många gånger, de är 17 stycken. Trappan går rätt upp, brant med vägg på bägge sidorna. Först längst upp kröker den sig. Det går inte att se något annat än trappan. På ytterväggen är det ett smalt fönster där nere och ett där uppe. Själva trappan är klädd med en "äkta" matta som hålls på plats av guldpinnar på varje trappsteg. Den är helt ren och det luktar rent där. Hon har aldrig sett en så fin trappa. Det är tråkigt att sitta och vänta och hon spetsar öronen för att försöka höra något från ovanvåningen. Ingenting hörs. Nu har hon väntat säkert en halvtimme. Har Siv glömt henne? Vågar hon ropa igen? Hon reser sig och försöker göra lite ljud, trampa runt och nynna på en sång. Ingenting händer. Nu måste det ha gått en hel timme. Hon är så arg och ledsen att det känns som hon ska gråta. "Jävla Siv, jag skiter i dig!" muttrar hon tyst för sig själv. Hon öppnar dörren och kan inte låta bli att smälla igen den. Inte mycket men lite grann så att det hörs upp till dem.

Varför fick jag aldrig komma upp? Gillade de inte att ha folk på besök? Gillade de inte barn? Eller ville de inte att man skulle se hur de hade det? Skämdes de över hur de bodde eller över vad de åt? Jag frågade aldrig Siv, hon kommenterade det heller aldrig. Och jag är inte en gång säker på att jag egentligen undrade över varför. Det bara var så, hos Siv. Men jag fantiserade om hur det såg ut där uppe, i rum som motsvarade de vi hade hemma. De måste ha haft vardagsummet i balkongrummet (mors sovum) och kanske köket i garderoben?

De ”duktiga flickornas” hem

Hos Maj-Lis

Maj-Lis bodde i närheten och vi gick i samma klass på mellanstadiet och det var då vi umgicks. Maj-Lis bodde med sina föräldrar och två äldre bröder i en tegelvilla från 1960-talet. Hon hade ett eget rum och det var där vi var. Resten av huset var mer eller mindre att betrakta som Maj-Lis arbetsplats. I källaren hade de ett företag, där Maj-Lis ”jobbade extra”. Riktigt vad de gjorde och om det sysselsatte hennes far på heltid, är jag osäker på. Jag minns iallafall att modern skötte bokföringen. Det Maj-Lis gjorde där, var att sortera ting och stoppa det i påsar. Maj-Lis fick ingen veckopeng, så behövde hon pengar fick hon jobba i företaget eller göra hushållsarbete. Det var hon som städade huset, handlade, gjorde ärenden och skötte tvätten. Ofta var det också hon som lagade maten. Hennes mor kunde dyka upp, välfriserad och välklädd och be Maj-Lis göra än det ena än det andra. Hennes far och bröder bad henne också om tjänster men då var det mer i form av befallningar. Och Maj-Lis sa aldrig nej. Hon var familjens piga, ständigt sysselsatt med hushållsarbete medan de andra satt i vardagsrummet och drack kaffe eller var på väg ut för att träffa vänner. Att jag var där, brydde de sig inte om, så vi fick finna oss i att ständigt bli avbrutna oavsett vad vi höll på med. Och aningen satt jag då på hennes rum och väntade eller också följde jag med och höll henne sällskap. Föräldrarna var inte ovänliga, kanske snarare tvärtom. Men de hade ett sätt att tala till Maj-Lis som om hon vore deras hemhjälp istället för deras dotter. Och Maj-Lis hade inte lika fina kläder och lika fin frisyra som sin mor. Den största kontrasten utgjorde dock händerna. Medan Maj-Lis händer var röda och fnasiga av allt diskande, tvättande och skurande var hennes mors händer vita, lena och välmanikurerade. Maj-Lis var lite grovt byggd, hade röda kinder och såg ut som en flicka från landet, i motsats till sin mor som såg ut som en fin stadsdam. Kanske kände sig Maj-Lis som den fula ankungen, vilket isåfall starkt underbyggdes av deras sätt mot henne. Bröderna behandlade henne – lillasystemen – i ”självklar” kraft av deras kön, ålder och fysiska styrka, direkt illa medan föräldrarna var mer vänligt nedlåtande. Jag var arg på dem alla och sa till Maj-Lis vad jag tyckte om det hela men hon slog bara bort det. Bröderna kunde hon inte rå på och föräldrarna hade så mycket att göra, sa hon, de var så slitna. Och dessutom fick hon ju betalt för mycket av det hon gjorde. Jag kunde inte se att föräldrarna såg särskilt slitna ut men det tyckte jag däremot Maj-Lis gjorde. Ingen annan jag kände gjorde så mycket hemma som det hon gjorde. Jag var fylld av uppror å hennes vägnar men till ingen nytta. Maj-Lis ville inte bråka. När hon sen lät sig trampas på och utnyttjas av killar också, började jag förakta henne och blev elak. Och det var då jag slutade umgås med henne.

Hos Katarina

Katarina blev jag känd med då vi började i samma klass på gymnasiet. Vi hade killar ihop men också mycket annat. När vi senare hamnade i olika klasser fortsatte vi att umgås och har än idag fortfarande kontakt med varandra.

Katarina bodde i ett modernt hus, inte stort men ytterst smakfyllt möblerat. Allt var kvalitet, ljus och luftigt, läckert och estetiskt. Inte många möbler men snygga och allt var genomtänkt och i samma stil. Det enda moderna, ”designade” hem jag minns från min barn- och ungdomstid. Men så var också Katarinas ”pappa” i den branschen. Han arbetade hemma och hade sin atelje i förläggningen av vardagsrummet med fönster från golv till tak ut mot den lilla inhägnade trädgården. Där satt han vid sitt stora skrivbord, var irriterad – man fick ej störa honom och han uppgav sig alltid vara störd – och ropade jämt på Katarinas mor som skulle servera eller hjälpa honom med något; ”Ah du tar en kopp kaffe till mig!” Han ropade på Katarina också men jag minns aldrig att han bad hennes lillebröder göra något. Han hade kort snaggat hår, trimmade mustascher och glasögon, var fräsigt klädd men inte särskilt lång. Han körde sportbil, hans bil som ingen annan fick köra och där det knappt var plats för barnen i baksätet. En bil för två körd av honom. Katarinas mor hjälpte sin man i hans jobb och höll hemmet oklanderligt. Jag tyckte att han körde med henne men hon ställde alltid upp och var vänlig och tillmötesgående när han var irriterad och sur. Jag förstod inte att hon orkade och att hon stod ut med honom. Hon var något äldre än honom och hade redan Katarina då de gifte sig. Hon skulle med andra ord vara tacksam och finna sig. Katarina misstänkte att han inte var hennes far och var periodvis deprimerad för det. Varför hon inte frågade eller fick ordentligt svar från sin mor eller sin far, kom aldrig fram. Katarinas mor var oerhört snäll men också sträng, särskilt mot Katarina. Katarina fick hjälpa till hemma mycket mer än någon annan jag kände, fränsett Mai-Lis förstås. Ofta kunde hon inte följa med ut för hon skulle ta disken, stryka eller damsuga. Hennes mor kontrollerade och höll ordning på henne, Katarina skulle vara lika oklanderlig som hemmet. På grund av Katarinas far var vi alltid på hennes rum och huset blev bara tillgängligt och trevligt då han inte var hemma. Samtidigt var man då hela tiden rädd för att han skulle komma hem vilket ögonblick som helst, så helt kunde man aldrig koppla av. Därför var vi ofta hemma hos mig. Katarina är den av mina vänner som har varit mest hemma hos mig. Jag tror hon trivdes där. Själv tyckte jag det var spännande hemma hos Katarina. Jag njöt av att allt var så modernt och läckert – också maten de åt; mycket sallader, vackra uppläggningar, ren och oerhört god mat, hennes mor läste recept och lagade franskt, hon var jätteduktig. Och Katarina hade ett mysigt rum. Men jag avskydde och var rädd för hennes far. Jag tyckte han var en ”stropp”, mallig, dryg, självupptagen, egoistisk, ja, riktigt ”rälig”. Katarina försökte i likhet med sin mor vara honom till lags och blidka honom men han var bara kritisk och sträng mot Katarina. Efteråt – aldrig medan han var närvarande, hon sa aldrig emot honom – försökte hennes mor släta över, muntra upp och ge kärlek. Hennes lillebröder var lika sin far. Alla ”dullade” med dem och jag tålde dem inte. Hemma slapp de undan, behövde aldrig göra något och fick aldrig skäll. Senare servade både Katarina och hennes mor dem också. Två kvinnor och tre män. När barnen var stora fick Katarinas mor ”lov” – för ”stroppen” – att börja jobba: halvtid på bibliotek. Jag minns inte att Katarina uttryckte någon egentlig opposition gentemot relationerna i hemmet. Åtminstone aldrig öppet och utåt. Hon blev ledsen och arg och gick in på sitt rum. Hon var snäll hemma, gjorde det hon skulle, i stort sett utan stora miner.

I andra väninnehem såg jag så gott som aldrig fadern och knappast modern heller. Och ändå ruvade deras frånvaro som ett ständigt närvarande hot vilket präglade hela stämningen i hemmet.

Hos Kerstin

Kerstin umgicks jag med från och till ända från mellanstadiet och upp till och med gymnasiet. Det var oftast jag som följde med henne hem efter skolan, särskilt när vi var mindre.

Kerstin bodde i ett stort, brunt men nybyggt tegelhus. Allt var rent och köket praktiskt men det var inte ljust och läckert med modern design som hos Katarinas utan snarare mörkt och trist. Möblerna var stora och tunga och gardinerna fördragna. Allt var fint och dyrbart men livlöst och dött. Kanske för att det aldrig var någon där. Vi var alltid bara på Kerstins rum och på väg dit eller därifrån – för att ta något att äta eller dricka i köket eller för att gå på toaletten – skyndade vi oss. Kerstins mor ogillade besök och därför gällde det att vara så tyst och osynlig som möjligt. Hon hade ofta huvudvärk eller låg och vilade och det var därför det alltid också var så tyst där. Det hördes aldrig några ljud eller någon musik från någon av de andra rummen. Det var precis som om hela huset höll andan och lystnade. Och därför blev också de ljud vi ofrivilligt åstadkom så mycket mer uppmärksammade, både av Kerstins mor men också av själva. Vi rassade och tisslade och fnissade. En knarrande trapp kunde få oss att brista ut i återhållen skratt. Och vi skyndade oss in på hennes rum för att kunna fnissa ostört. Jag vet ingen som skrattade och fnissade mer än Kerstin. Hon skrattade så hon grät och det smittade av sig. Oavsett vad vi gjorde – och vi gjorde egentligen inte så mycket mer än läste tidningar och provade kläder – så ledde det till skratt. Tillsammans fnissade vi så att vi fick träningsvärk i magmusklerna. Men så fort vi blev lite högljudda så var hennes mor där. Hon kom aldrig in på Kerstins rum, så jag såg henne nästan aldrig, utan antingen stod hon ute i hallen eller också så ropade hon Kerstin till sig. Och det handlade alltid om att vi måste dämpa oss eller att Kerstin skulle göra ett eller annat så att jag var tvungen att gå hem. Skulle de äta middag blev jag aldrig bjuden utan fick på sin höjd sitta vänta på Kerstins rum. Men oftast ”passade” det då bäst att jag gick hem. Kerstin protesterade aldrig så jag hörde det, hon suckade bara men beklagade sig egentligen inte heller. Hon var ”hårt hållen”, både när det gäller tider, uppförelse och kläd- sel. Allting skulle vara oklanderligt och det var väl ingen av mina andra väninnor som hade en lika fin garderob som hon. Det var märkeskläder – och de var strukna – innifrån och ut. Det lyste och luktade (borgar-)klass av henne lång väg. Hon hade också en fysik som passade väl in. Hon var lång och välproportionerad utan att vara kurvig och vulgär. Och hon hade rena drag, rak näsa, stor mun, fina tänder och rakt cendrefärgat hår. Ett svalt, fräscht och rent utseende som underströks av en ”naturlig make-up” och frisk parfym. Det var bara hennes skrattande och fnissande som störde den välpolerade bilden. Och det var denna störning som jag upplevde att hennes mor försökte radera ut. Utan den blev dock Kerstin – åtminstone för mig – tråkig och allteftersom åren gick och hon dämpades, slutade vi också att umgås. Hennes far träffade jag aldrig.

Historierna – analysmöjligheter

En första antydning till analys av kön och klass görs både explicit och implicit i historierna ovan. Historierna har ju också valts för att jag tyckte att de så tydligt handlade om just detta. Men många andra teman än deras köns- och klassuttryck kan naturligtvis också lyftas fram. Då syftet med denna artikel är att argumentera för en ansats och inte teman i sig, kan jag av utrymmesskäl inte göra någon omfattande tematisk analys här. Jag vill dock peka på ett par teman som framstår som särskilt intressanta att förfölja.

Skam tematiseras både explicit och implicit i flera av historierna. Vi kan se hur skam som är något som bestäms strukturellt och kulturellt blir till något som ska hanteras individuellt. Struktur och kultur gör det med andra ord till ett individuellt projekt. Och detta projekt är könat. I den första historien, den om Iréne, belyses detta tydligt samtidigt som positionen som ”skam-bar” (potentiellt skamlig) här inte bara tycks generera underordning men även opposition. När fru Löfberg skryter om sin Iréne så är det positioneringen som ”skam-bar” som får henne att göra det, samtidigt som skrytet också demonstrerar ett försök att motbevisa och sätta sig över denna positionering. Och när min mor låter henne hållas, kanske till och med uppmuntrar skrytet, så är det ett uttryck för att min mor är klar över fru Löfbergs positionering.

Men som vi kan utläsa av en annan historia, ”Hos Katarina”, kan det faktum att man tillhör det potentiellt skamliga könet (mer eller mindre generationsbestämt) göra en sårbar fastän man har rätt klass. Som ”oäkta mor” blev positionen som skam-bar gjord explicit för Katarinas mor. Genom att inta en undergiven roll i förhållande till sin man och försöka vara en perfekt maka och mor, kunde hon visa att hon var värdig både honom och deras medelklass-liv. Men i relation till Katarina var det hon som var chefen även om det mesta gick ut på att lära ut sitt eget förhållningssätt, det vill säga lära Katarina att underordna sig patriarkala hus- och könsregler.

Att bete sig som ”duktig flicka”, vilket flera av mina vänninor i historierna beskrivs ha som projekt, behöver inte bara tolkas som en allmän internalisering av en patriarkal struktur och kultur. Det kan dessutom tolkas som en mer specifik strategi man väljer för att hantera en bestämd familjesituation, som ett könat sätt att försöka lösa familjekonflikter. När Katarina försöker vara ”duktig flicka”, kan det vara ett sätt att försöka hjälpa sin mor på traven. Genom att göra sig så omärklig som möjlig – genom att inte göra något fel – drar hon inte heller uppmärksamheten till moderns skambara position.

Skam som tema och dess könade praxis väcker i sin tur frågan om ”internt polisarbete” inom hemmets fyra väggar. I mina historier är moderns roll som patrollör och kontrollör av den allmänna ordningen i hemmet mycket tydlig. Å andra sidan väcker dock hotet från den frånvarande fadern frågan både om ”närvaros sociala kön” men också om icke fysiska aspekter av social närvaro. Det faktum att en frånvarande far så till den grad kan präglade hela atmosfären i ett hem är ett tecken på att ”atmosfär-sociologi” är ett område som borde utforskas med utforskningsmetoder.

Så till sist ett par ord också om de mer metodologiska analysmöjligheterna.

För det första, och som jag tidigare påpekat, så är minneshistorier alltid rekonstruerade berättelser. Hur mycket och på vilket sätt ens nuvarande förståelser – av till exempel

kön, klass och etnicitet – blandas in i tolkningen av något som hänt för länge sedan när man *skriver* själva berättelsen handlar dock också om metod. De två första historierna (Irene och Siv) handlar om specifika situationer, skrivna för att levandegöra miljöer och hem som varit viktiga för mig som barn. De skrevs *inte* med syfte att synliggöra hur kön görs och därför är det främst i *analysen av den färdiga texten* som köns- och klassaspekter har gjorts relevanta. De andra historierna (Maj-Lis, Katarina, Kerstin) har däremot skrivits för att utforska hur kön görs och här utgör könsperspektivet historiernas drivkraft. Köns- och klassanalysen ligger här inbakad i själva berättandet. Så även om man alltså alltid har sin nuvarande blick med sig när man utför minnesarbete så är det metodologiska val för att skärpa eller utfordra denna blick. Och det är just det som debatten rörande metodutvecklingen på detta fält handlar om (se t.ex. Hyle 2008).

För det andra vill jag poängtera betydelsen av det relationella blick ett barn kan ha med sig när hon träder in i hemmet ifråga. I det första hem som det här berättas om, har jag med mig min familjs blick som tolkningsram. Det som är intressant när de gäller berättelserna om de andra hemmen är dock att den typen av relationell blick här *inte* gör sig gällande. Det var inte bara hem som min familj inte kände till, de var även mer eller mindre okända för den respektive väninna som här beskrivs. Mina väninnor umgicks med andra ord inte med varandra och jag talade därför inte med dem om hur det var i mina övriga väninnors hem. Det innebär att jag inte hade någon uttalad premissleverantör för hur jag tolkade mina upplevelser. Till det kommer att detta var före jämställdhetsdiskursens dagar; jämställdhet var sålunda inte en referensram, varken för mig eller för mina väninnor eller i deras familjer. Positionen som faderslös och med flera syskon framstår däremot som viktig för såväl blick som upplevelseorientering.

För det tredje så är det viktigt att framhålla att ett barns blick och positionering alltid är präglad av kön, klass och etnicitet. I historierna kliver jag in i hemmen som en "vit" medelklassflicka. Hur hade jag upplevt hemmen om jag hade varit pojke? Och om jag hade tillhört en annan klass och haft en annan etnisk bakgrund? Hade hemmen öppnats mer eller mindre då? Och i såfall i vilka avseenden? Denna typ av frågor visar vikten av vidare utforskning för att synliggöra variationer när det gäller hur kön, klass och etnicitet görs intersektionellt.

Att uppmärksamma viktiga hem och se hur de är relaterade till varandra men också hur olika relationer inom respektive hem kan knytas upp till andra relationer utanför – till institutioner (skola, arbetsplatser mm) och texter (till exempel diskurser om jämställdhet) – vore att bedriva institutionell etnografi i ordets rätta bemärkelse. Min ansats här är sålunda bara en startpunkt på en kartläggning av hur kön och klass görs, från barns position.

Andras hem – bortom familjesociologi

Mitt sätt att använda minnesarbete och institutionell etnografi har här sålunda varken varit särskilt konsistent eller systematisk. Trots det hoppas jag att det material och de analyser jag presenterat som inspirerats av just dessa ansatser kan fungera som ett

argument för en nyorientering inom familjesociologin¹². Vilken betydelse familjen har är en empirisk fråga och som sådan bör en eventuell förekomst av även andra viktiga familjer och hem inkluderas då frågan om klass- och köns-socialisering diskuteras.¹³ Barns position, som utsatta men också i konstant ändring och sökande efter förebilder och utvecklingsmöjligheter, gör andras hem till en viktig arena för inläring av kön, klass och etnicitet. Barn tillbringar ofta mer tid i andras hem än vuxna gör men hur mycket, när och var är naturligtvis också det en empirisk fråga.

En dylik ansats som den jag här föreslår gör också variationer och ändring mer synliga när det gäller både modeller och praxis för kön, klass och etnicitet. Ens upplevelser och erfarenheter härav kan vecklas ut i all sin mångfald och givna (ofta dikotomiserade) förståelser och begrepp kan demonteras. Hemmen i mina historier kopplas endast ihop via mig, fastän de institutionellt sett blir tillgängliga för mig genom att ingå i kategorier som grannar, släkt eller skolkamrater. Men dessa kategorier är primärt institutionella ”fångster” (min översättning av Smiths begrepp ”institutional capture”, Smith 2005) av vad som i ett stryningsspektiv kan förväntas ske där. För att undersöka vad som faktiskt händer där utifrån positionen som granne, släkting eller skolkamrat så måste deras ”praxiskunskap” (min översättning av Smiths begrepp ”work-knowledge”) undersökas. Vi måste sålunda träda in i hemmet – empiriskt – utifrån en bestämd position. Att vara barn innebär därtill att dylika kategorier är underordnade just den positionen (att man positioneras som barn).

För mig är historierna om de hem jag besökte mer eller mindre explicit sammankopplade genom barnets positionalisering och inte genom de ovan nämnda kategorierna (granne, släkting, skolkamrat). Jag fann istället att det var en annan kategorisering som bättre kunde fånga min relation till hemmen ifråga.

”Mamma, pappa, barn” är inte bara något man själv leker, det är något som iscensätts på riktigt i de hem man som barn besöker. Är man då känslig för rättfärdighetsaspekter – som barn ofta är och barn från så kallade ”ointakta” familjer (far- eller moderslösa, skilsmässofamiljer, familjer med våld, missbruk mm) kanske i synnerhet – kan könsstrukturer bli synliga och upplevas som förtryckande och förnedrande.

Att undersöka betydelsen av andras hem när det gäller hur kön och klass och etnicitet görs och läres öppnar inte bara för en utvidgning av familjesociologins domäner, det innebär också en transformering av vår förståelse och kunskap om socialisation, kön, klass och etnicitet. Men, och det vill jag understryka, vilken roll andras hem och familjer har är alltid en empirisk fråga. I andra kulturer eller ekonomiska och historiska kontexter betyder hem och familj något annat. Där kanske inte andras hem utgör en lika relevant läringarena, kanske är man inte inomhus och i vart fall inte hos andra eller kanske har alla det helt likt. För mig är det dock bara ytterligare ett argument för att man *inte* ska starta med begrepp eller kategorier utan se var och hur kön, klass och etnicitet lärs. Jag upptäckte att i den kontext jag växte upp, utgjorde andras

12 Andra röster och argument i denna kör ges en fyllig presentation i t.ex. Smart 2007

13 Se t.ex. Miller 1998, 2001, Chapman&Hockney 1999, Hecht 2001, Morgan 1999 och Silva 1999.

hem en inlärningssarena värd att utforska.

Man kan naturligtvis också invända att andras hem bara kan betyda något om individen har en viss grad av frihet att utforma sitt liv. Är allt bestämt på förhand – vem man ska gifta sig med, hur man ska göra kön och familj – är det lätt att hävda att andras hem i detta avseende är betydelselösa. Men även ett dylikt resonemang menar jag är att dra slutsatser om praxis utifrån förutbestämda begrepp och kategorier. Under likartade formella anordningar kan praxis se helt olikartad ut (se till exempel Bredal 2004 när det gäller arrangerade äktenskap). Det finns dessutom alltid spänningar och brott som öppnar för variation och ändring, särskilt när det gäller hur kön, klass och etnicitet görs. Hur kan vi annars förstå den variation som finns och de förändringar som faktiskt sker? Att bara se individen som ”strukturens bärare”, och inte också se henne som (fritt) handlande subjekt är återigen att ge begreppen definitionsmakten för utforskningen och förståelsen av det sociala livet. Den ”utforskningsmetod” som Dorothy E. Smith förordar är en ansats som utgår ifrån en förståelse av människan som ett dialogiskt väsen och sålunda grundläggande relationell. Med ett sådant perspektiv kan vi följa subjektet och se hur hennes handlingar ingår i relationer som utformar en praxis som är något annat och mer än det styrningsrelationerna klassificerar det som. Samtidigt är det en tillnärmning som möjliggör att se just hur makten i form av styrningsrelationer ”infångar” och omformar denna verksamhet. Det vill säga: vi kan se både vad makten väljer att se och vad den inte vill se av vår verksamhet, men också hur vi kringgår makten och gör ting även på ett annat sätt. Det är med andra ord ett perspektiv som löser upp indelningarna mikro-makro och struktur-aktör – även empiriskt.

Referenser

- Bredal, Anja (2006) *Vi er jo en familie*. PhD avhandling, ISF thesis serie, Oslo: Unipax
- Briggs, Jean (1992) ”Mazes of Meaning: How a Child and a Culture Create Each Other”. In W.A. Corsaro and P.J. Miller (eds) *Interpretative Approaches to Children's Socialization: New Directions for Child Development*. Jossey-Bass Education series No. 58. San Francisco: Jossey-Bass, pp 25-49
- Chapman, T. & Hocke, J. (eds) (1999) *Ideal Homes? Social Change and Domestic Life*, London: Routledge
- Fine, Gary, and K.L. Sandstrom (1988) *Knowing Children: Participant Observation with Minors*. London: Sage
- Haug, Frigga (Ed) (1987) *Female sexualization: A collective work of memory*. London: Verso.
- Hecht, A. (2001) ”Home Sweet Home: Tangible Memories of an Uprooted Childhood”, in D. Miller (ed) *Home Possessions*, Oxford: Berg
- Hoplund Engebretsen, Marit (1999) ”Den subjective erfarings rolle i vitenskapen: Om mottakelsen av Karin Widerbergs bok *Kunnskapens kjønn*”. Kapitel i Lotherington, Ann Therese & Markussen, Turid (red)(1999) *Kritisk kunnskapspraksis*. Oslo: Spartacus
- Kaufman, J., Ewing, M.S., Montgomery, D.& Hyle, A. (eds) (2008) *Dissecting the mundane: International perspectives on memory-work*. Lanham, MD: University Press of America, Inc

- Keller, Evelyn Fox (1985) *Reflections on gender and science*. New Haven: Yale University Press.
- Lilleaas, Ulla-Britt & Widerberg, Karin (2001) *Trotthetens tid*. Oslo: Pax.
- Mayall, Barry, ed. (1994) *Children's Childhoods: Observed and Experienced*. London: Falmer
- Miller, D. (ed) (1998) *Material Cultures: Why Some Things Matter*, London: UCL Press
- Miller, D. (2001) *Home Possessions*. Oxford: Berg
- Morgan, D. (1996) *Family Connections*, Cambridge: Polity
- Silva, E.B. (1999). "Transforming Houswifery: Practices, Dispositions and Technologies" in E.B. Silva & C. Smart. (eds) *The New Family?* London: Sage
- Smart, Carol (2007) *Personal Life*, Cambridge: Polity
- Smith, Dorothy E. (1992) "Sociology from Women's Experience: A Reaffirmation", *Sociological Theory* Spring 10:1
- Smith, Dorothy E. (1999) *Writing the social: Critique, theory and investigations*. Toronto, CA: University of Toronto Press.
- Smith, Dorothy E. (2005) *Institutional Ethnography. A Sociology for People*. Oxford: Alta Mira Press
- Thorne, Barrie (1987) "Re-visioning Women and Social Change: Where Are the Children?" *Gender and Society* 1, no.1 (March): 85-109
- Thorne, Barrie (1993) *Gender Play: Girls and Boys in School*. New Brunswick: Rutgers University Press
- Widerberg, Karin (1995) *Kunskapens kön*. Stockholm: Norstedts
- Widerberg, Karin (1998) Teaching gender through writing "experience stories." *Women's International Forum*, 21(2), 193- 198.
- Widerberg, Karin (1999) Alternative methods – Alternative understandings: Exploring the social and the multiple "I" through memory-work. *Sociologisk Tidskrift*, 2, 147-159.
- Widerberg, Karin (2001a) Introduction. From exercises to texts. In Karin Widerberg, D. von der Fehr, H. Leira & U. B. Lilleaas (Eds.) *Doing body/texts: An explorative approach* (pp. 1-9). Oslo, NO: Department of Sociology and Human Geography, University of Oslo.
- Widerberg, Karin (2001b) Embodying intellectuality. In Karin Widerberg, D. von der Fehr, H. Leira & U. B. Lilleaas (Eds.) *Doing body/texts: An explorative approach* (pp. 10-34). Oslo, NO: Department of Sociology and Human Geography, University of Oslo.
- Widerberg, Karin (2002) *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur
- Widerberg, Karin (2003) *Vetenskapligt skrivande – kreativa genvägar*. Lund: Studentlitteratur
- Widerberg, Karin (2008) "For the Sake of Knowledge: Exploring Memory-Work in Research and Teaching", kapitel i Kaufman, J., Ewing, M.S., Montgomery, D. & Hyle, A. (eds) (2008) *Dissecting the mundane: International perspectives on memory-work*. Lanham, MD: University Press of America, Inc